

Bogens ni artikler fordeler sig på fire hovedafsnit: Liv og død, oplæring, arbejde samt kvinde og kvinde imellem. Grethe Ilsøe fortæller på grundlag af kirkebogsstudier om barselsnød og børnedød i et udvalgt sjællandsk sogn. Herefter er det Karen Hjorth, der behandler emnet fosterdrab, moral og straf på grundlag af retsprotokoller og, hvilket måske er mere usædvanligt, Det Teologiske Fakultets arkiv. Teologerne blev ofte inddraget i samfundets vurdering af forbrydelse og straf som en slags eksperter inden for moralske anliggender.

I afsnittet om oplæring skriver Nanna Damsholt om den danskfødte dronning Ingeborgs læse- og skrivefærdigheder, og Ingrid Markussen behandler samme emne blandt kvinder i 1800-tallet. Sidstnævnte artikel hører til bogens mest interessante og viser, hvor fantasifuldt man undertiden må gå til værks i sin kildesøgning. Hvem havde troet, at et rådstuearkivs kvitteringer for betalte skatterestancer ville få værdi for skolehistorisk forskning?

Kvindens arbejde er emnet for Minna Kragelund, Helle Linde og Nete Balslev Wingender, der skriver om henholdsvis håndarbejde, kvindelige næringsdrivende i København og arbejdet som lærerinde for udviklingshandicappede børn.

Bogens to sidste artikler prøver at gå lidt tættere på kvinderne gennem studiet af brevsamlinger. Birgitte Possing har søgt, men ikke fundet, korrespondancen mellem Natalie Zahle og hendes skotsk-norske ven, Mary Archer. Adda Hilden giver os derimod indblik i en dejlig brevveksling mellem Theodora Lang og Dagmar Berner, som hele sit liv var engageret i socialfilantropisk arbejde.

Alle forfatterne gør nøje rede for de benyttede kilder og anviser eventuelle andre indfaldsvinkler. Man får bestemt lyst til selv at gå i gang med mange af de endnu uafklarede spørgsmål.

Birte Broch

OLDTID OG MIDDELALDER

LARS BOJE MORTENSEN: *Civiliserede barbarer*. Historikeren Paulus Diaconus og hans forgængere. (Studier fra Sprog- og Oldtidforskning nr. 315). København, Museum Tusulanums Forlag, 1991. 152 sider.

Denne bog er en omarbejdet og ajourført udgave af en Ph. D.-afhandling, der blev forsvaret i 1988 ved Københavns Universitet. Lars Boje Mortensen er klassisk filolog, men der er ikke tale om en filologisk afhandling i traditionel forstand. Forfatteren er nemlig af den opfattelse, at det værdifulde og nødvendige arbejde, som tidligere tiders filologer gennemførte med at etablere kritiske tekstudgaver og påvise forfatternes afhængighed af hinanden, næppe kan bibringes afgørende nyt. Der er således ikke længere noget overraskende i, at fortidens historikere skrev af efter hinanden. Men medens man før mente, at denne afskrift skete ukritisk, og man derfor kunne se bort fra disse oplysninger, som man jo kendte andetsteds fra, er det denne forfatters opfattelse, at også fortidens historikere vidste, hvad de gjorde. De havde en hensigt med det, de skrev, også når de skrev af efter deres forlæg eller bevidst fravalgte at bringe oplysninger derfra. Derfor bliver ikke alene

det enkelte værk i dets helhed interessant, men også forfatterens samlede produktion må analyseres, hvis man vil nå en dybere forståelse af periodens historikere og dermed kunne anvende dette materiale som historiske kilder. Det er dette vanskelige, men uomgængelige arbejde, nærværende forfatter har sat sig for, og dermed er han i bedste overensstemmelse med de nyeste tendenser inden for filologien og historieforskningen.

Efter en kort indledning om de germanske folkevandringer og de nye statsdannelse på gammel romersk jord analyserer Lars Boje Mortensen nogle udvalgte forfatterskaber fra den behandlede periode (ca. 550-ca. 800). Fælles for dem er, at de alle har skrevet om en folkevandringsstammes oprindelseshistorie fra folket udvandrede fra deres hjemland til de slog sig ned inden for det tidligere Romerriges grænser, samt hvad der senere hændte dem i deres nye land. Det drejer sig om Cassiodor/Jordanes (goterne, specielt ostrogoterne – skrevet i ca. 551), Isidor (goterne, specielt visigoterne – skrevet ca. 620) og Paulus Diaconus (langobarderne – skrevet ca. 790). Det er den genre, man normalt vil kalde *Origo*-genren, eller folkeslagshistorie. Fælles for dem er imidlertid også, at de alle derudover har skrevet andre værker, der ligeledes inddrages i analysen ud fra det tidligere nævnte synspunkt. På baggrund af denne analyse mener forfatteren ikke alene at kunne sige noget centralt om historiografiens udvikling fra antikken til middelalderen, men også at kunne vise noget nyt om folkevandringsstammernes selvforståelse.

Selv om enkeltproblemer og tolkninger selvsagt vil kunne diskuteres, ændrer det ikke ved det faktum, at det er en spændende og velskrevet bog, der her foreligger. Det er glædeligt, at Ph.D.-afhandlinger af denne kvalitet kan blive publiceret og dermed indgå i debatten om denne periode i Europas historie, der ellers ofte er sørgeligt oversat i dansk sammenhæng.

Arne Søby Christensen

CARSTEN MÜLLER-BOYSEN: Kaufmannschutz und Handelsrecht im frühmittelalterlichen Nordeuropa. Neumünster 1990. 168 sider. 45 DM.

Foranlediget af de arkæologiske undersøgelser i Hedeby havn i 1979-80 iværksatte det arkæologiske Landesmuseum i Slesvig et projekt, der skulle undersøge ældre nordiske kilder til handel, søfart og søret. Resultatet blev den foreliggende afhandling, der er forfatterens dissertation.

Kilderne er overvejende sagaer og nordiske lovtekster, mens runestenene og de latinske historiske tekster kun inddrages i mindre grad. De emner, der søges belyst ud fra disse skriftlige levn, er handelslivet i almindelighed, købmændenes værn og beskyttelse samt handelsret i tidlig middelalder – altså på Hedeby tid. Netop i forholdet mellem kilder og problemstilling ligger et fundamentalt problem i afhandlingen. For Müller-Boysen ønsker at belyse tiden 800-1000, mens hans kilder helt overvejende er fra perioden 1100-1250. Han er selv klar over ankepunktet og bemærker i et indledende afsnit om kilderne ganske rigtigt, at kritikken af sagaerne som kilde har været overdreven. Han kan også have ret i, at islændersagaerne ved deres nedskrivelse blev opfattet som en historisk genre, og at deres forfattere derfor var presset til at tilstræbe et realistisk billede. Han